

# Schape en geiten, kosten I&R en draagkracht sector.

---

*Kees de Bont, Jan Bolhuis, Jakob Jager, september 2008.*

## 1. Inleiding

Het LEI is door LNV (directie Voedselkwaliteit en Diergezondheid, VD) in overleg met het PVE gevraagd om een analyse te doen naar de financiële draagkracht van de schape- en de geitenhouderij wat betreft de kosten van een centrale registratie van individuele dieren (I&R). Aanleiding is overleg hierover met de sector, waarbij door deze een 50/50-verdeling is voorgesteld. De noodzaak of gewenstheid om met het oog op het diergezondheidsbeleid een I&R stelsel in te voeren voor schape en geiten is geen onderwerp van discussie; de dieren moeten getraceerd kunnen worden in geval van een ziekte-uitbraak.

De omvang van de kosten, die aanleiding voor de vraag zijn, belopen naar schatting 3 mln. euro per jaar. De kosten hebben betrekking op de opzet en exploitatie (incl. een helpdesk) van een database, waarin de gegevens van de individuele dieren worden opgeslagen. Momenteel betaalt de sector al jaarlijks circa 800.000 euro voor bedrijfsregistratie, UBN (tarief is 17,49 euro per UBN, dus per houder van schape en/of geiten). Het gaat hier dus om een stijging van ruim 2 mln. euro. Buiten deze kosten staan de directe kosten van oormerken (of chips) e.a. die de veehouders (al) voor eigen rekening nemen.

De centrale vraag is dan ook wat betekent de lastenverzwaring met (ruim) 2 mln. euro voor de sector schape- en geitenhouderij en is hiervoor financiële draagkracht. Gevraagd wordt aan het LEI na te gaan met welke financieel-economische gegevens (kengetallen) de draagkracht in beeld gebracht kan worden.

In deze notitie geeft het LEI een analyse op basis van gegevens met betrekking tot de structuur en de financiële gegevens en resultaten van de schape- en geitenhouderij. Gezien de korte doorlooptijd van de gevraagde analyse is uitgegaan van de beschikbare informatie. Op basis hiervan is aan het einde van de notitie ingegaan op de vraag of en welke aanvullende informatie nog nodig zou kunnen zijn. De paragraaf over de structuurkenmerken van de geiten- en schapehouderij is van belang om de context van de vraag te verhelderen. In een bijlage wordt kort ingegaan op de bevindingen in een recent Europees rapport (Ernst & Young).

## 2. Structuurkenmerken

### *Grote diversiteit*

De schapen- resp. de geitenhouderij zijn, hoewel ze in één I&R-systeem worden ondergebracht, duidelijk verschillende takken. Binnen de beide takken is bovendien de diversiteit erg groot. Niet alle schapen en geiten in Nederland worden gehouden op door de landbouwtelling geregistreerde bedrijven. Voor een deel vindt de houderij beroepsmatig plaats. Slechts een klein deel van de bedrijven met schapen is een gespecialiseerd schapenbedrijf. Dat wil zeggen dat 2/3 of meer van de bedrijfsomvang (gemeten in nge<sup>1</sup>) wordt bepaald door het houden van schapen. De bedrijven met melkgeiten zijn meestal wel gespecialiseerde geitenbedrijven. In veel gevallen is het houden van schapen dus - voor geiten is dit veel minder het geval - een onderdeel van een landbouwbedrijf, waar andere activiteiten, bijvoorbeeld de melkveehouderij (rundvee), centraal staan. Daarnaast zijn er veel particulieren die de dieren hobbymatig houden, dus zonder winst- of inkomensmerk. Vanaf een bepaald aantal dieren, bijvoorbeeld 20<sup>2</sup>, mag hierbij wel worden verondersteld dat de kosten door de betrokkene in het oog worden gehouden en worden afgewogen tegen de eventuele opbrengsten van het houden van deze dieren; de hobby mag in dit geval niet verliesgevend zijn.

### *Geitenhouderij*

Het aantal bedrijven met geiten en ook het aantal geiten is vanaf 1985 (eerder waren ze niet opgenomen in de Landbouwtelling) vrijwel steeds toegenomen. De laatste jaren lijkt zich een wel een daling te hebben ingezet van het aantal bedrijven; vooral het aantal met weinig geiten neemt af. Het totale aantal geiten is de laatste jaren nog wel gegroeid, vooral op de bedrijven met grotere eenheden.

De ontwikkeling van de melkgeitenhouderij vanaf de jaren tachtig hangt samen met de quotering (stabilisatie) van de (koe)melkproductie, die toen van kracht werd (1984). De productie van geitenmelk valt niet onder die regeling en vormt dus een alternatief. Het produceren van geitenmelk vindt plaats op ruim 600 bedrijven. De bijna 350 bedrijven (2007) met meer dan 200 geiten, zo'n 8% van de bedrijven, hebben gezamenlijk ruim 300.000 geiten, ofwel 92% van de door de Landbouwtelling geregistreerde geitenstapel (zie Bijlage 2).

Van het totaal in Nederland aanwezige aantal geiten, dat wordt geschat op ongeveer 500.000 (inclusief de bijna 200.000 buiten de Landbouwtelling), houden genoemde grotere geitenhouders zo'n 60% (tabel B2.3). Al met al wordt dus die 60% van de geiten gehouden door minder dan 0,5% van het totale aantal van circa 75.000 houders van geiten. Overigens zij hierbij opgemerkt dat het aantal UBN-houders wel veel lager is, zie overzicht novembertelling (tabel B2.4).

### *Ontwikkeling Schapenhouderij*

Het aantal schapen dat wordt geregistreerd door de Landbouw telling is in de periode 2000-2007 vrij stabiel gebleven, ruim 1,3 mln. Het aantal bedrijven met schapen daalde wel met ongeveer 25% ofwel meer dan 3% per jaar van circa 17.500 naar minder dan 14.000 (tabel B2.1). De daling deed zich vooral voor bij bedrijven met minder dan 100

---

<sup>1</sup> Normen voor de bedrijfsomvang vastgesteld door het LEI op basis van de bruto standaard saldi van dieren en gewassen.

<sup>2</sup> Dit aantal wordt gehanteerd als bovengrens voor de zg. kleinschalige Veehouderij, zie Velthuis et al., 2008. Bij de schapen gaat het om ruim 50.000 kleinschalige dierhouders en bij de geiten om meer dan 70.000.

schapen. De ongeveer 1.150 bedrijven (in 2007) met meer dan 250 schapen hebben circa 600.000 schapen; dus deze groep van ruim 8% van de schapenhouders in de landbouwtelling heeft ongeveer 44% van deze schapen.

Wordt ook rekening gehouden met de niet in de landbouwtelling geregistreerde dieren dan gaat het om totaal om ruim 2,3 mln. schapen en ongeveer 65.000 houders van schapen (tabel B2.3). De grotere schapenhouders (>250 schapen) hebben dan als groep, die kleiner is dan 2% van het totale aantal houders, ongeveer 25% van de schapen (tabel B2.2).

Het aantal gespecialiseerde schapenbedrijven (dus met schapen als hoofdtak) bedroeg in 2007 nog 188, dit is beduidend minder dan in voorgaande jaren (bijv. 803 in 2000). Hierbij kan gelden dat een vrij kleine verandering in de veestapel (verhouding runderen/ schapen) al leidt tot de indeling in een ander bedrijfstype. Opmerking: Ook voor de schapen geldt dat het aantal UBN-houders veel lager is dan het (geschatte) aantal totaal van houders van schapen, zie overzicht novembertelling (tabel B2.4).

#### *Conclusie structuurontwikkeling:*

Zowel voor de geiten- als de schapenhouderij is er sprake van een 'scheve' verdeling: een relatief kleine groep dierhouders houdt een groot deel van de betreffende dieren. De scheefheid in de verdeling lijkt groter te worden, omdat de bedrijven die (vrij) grootschalig geiten dan wel schapen houden in omvang toenemen. In die zin volgen zij de trend van schaalvergroting die in het algemeen in de land- en tuinbouw en de economie van kracht is.

In de bijlage zijn nadere gegevens over de structuur van de schapen- en de geitenhouderij opgenomen.

### **3. Financiële resultaten**

Omdat zowel de schapen- als de geitenhouderij binnen het geheel van de land- en tuinbouw resp. de veehouderij betrekkelijk kleine sectoren zijn, zijn er minder gegevens voorhanden wat betreft bedrijfsresultaten en inkomens dan van bijvoorbeeld de (rond)melkveehouderij en van de varkens- en de pluimveehouderij. De rapportages en de database (Binternet) van het LEI geven althans geen zicht op het inkomen van de gespecialiseerde schapen- resp. geitenbedrijven. Om die reden moet gebruik gemaakt worden van uit verschillende bronnen beschikbare gegevens en informatie. In de analyses kunnen voor de schapen en geiten wel worden benut gegevens van de sectorrekening, prijzen van producten, saldiberekeningen (waaronder de bruto standaard saldi of nge normen). Voor het onderstaande inkomensbeeld is voor de geiten gebruik gemaakt van data van ABAB en is voor schapen een aanvullende analyse uitgevoerd.

#### *Geitenhouderij*

Nederland telt zo'n 350 professionele melkgeitenbedrijven (zie onder 2) op een totaal van ongeveer 650 bedrijven met melkgeiten in 2007. Samen produceren ze ongeveer 160 miljoen kilo melk; op de professionele bedrijven is de gemiddelde melkgift per geit van 8 a 900 kg. De ontwikkeling van de opbrengstwaarde, dus de prijs van de melk, van deze bedrijven is sterk bepalend voor het inkomen; van de melk wordt hoofdzakelijk kaas gemaakt (PZ, Jaaroverzicht 2007). De opbrengstwaarde van de dieren, uitstoot

melkgeiten en jonge bokjes is erg laag. Daarnaast spelen aankoopkosten van voer nog een belangrijke rol voor het inkomen; de bedrijven hebben vaak weinig grond en verbouwen dus maar een klein deel van het voer voor deze geiten die hoofdzakelijk in de stal worden gehouden. De prijs van geitenmelk voor de veehouder is gemiddeld hoger dan van koemelk, maar de ontwikkeling van deze prijzen staat niet los van elkaar. Zo is, evenals voor koemelk, ook de prijs van geitenmelk in 2007/08 duidelijk hoger dan in voorgaande jaren (PZ, melkprijsvergelijkingen). Ongeveer 10% van de geitenmelk is biologische productie; de opbrengstprijzen hiervan liggen hoger. Echter door lagere kg opbrengsten per dier en hogere kosten (biologisch voer) is het inkomen van biologische melkgeitenhouders mogelijk ongeveer gelijk aan de gangbare melkgeitenhouders (bij koemelk is dat in grote lijnen het geval).

*Tabel 1 Resultaten melkgeitenhouderij bij omvang van gemiddeld 700 melkgeiten (bedragen in euro, excl. BTW)*

	2005	2006	2007 vl	gemiddeld
Afgeleverde kilogrammen	639.684	684.244	616.433	646.787
Aantal melkgeiten	705	746	656	
Per 100 kg melk:				
Totaal opbrengsten	42,90	43,21	45,20	43,77
Totaal kosten	39,42	38,74	41,01	39,72
Resultaat	3,48	4,47	4,19	4,05
Per bedrijf:				
Totaal opbrengsten	274.424	295.662	278.628	282.905
Totaal kosten	252.163	265.076	252.799	256.680
Inkomen	22.261	30.586	25.829	26.225

Bron: ABAB Bedrijfsvergelijking Melkgeiten

Tabel 1 geeft een beeld van de bedrijfsresultaten van de melkgeitenbedrijven in de afgelopen jaren. Gemiddeld komen deze bedrijven met 700 geiten op een bedrijfsinkomen van ruim 26.000 euro, per geit is het bedrag bijna 40 euro. Mede door het intensieve karakter van de melkgeitenhouderij - er moet namelijk naar verhouding meer meng- en ruwvoer worden aangekocht - is het aandeel inkomen van opbrengsten naar verhouding laag: ruwweg 10%. Dat is aanzienlijk lager dan bij de koemelkveehouderij, waar het in dezelfde jaren (2005-2007) op circa 25% ligt. Het hogere aandeel bij de koemelkveehouderij kan mede worden verklaard door de bedrijfstoelagen die worden ontvangen, vooral voor de ontkoppelde melkpremie. Daartegenover staat wel dat de geitenmelkproducenten geen melkquotum hebben hoeven aan te kopen, dus hiervoor lagere investeringslasten hebben.

Het inkomen per jaar per melkgeit (genoemd bedrag van 40 euro) is duidelijk lager dan het inkomen dat een gemiddeld koemelkbedrijf per koe behaalt: ruwweg als bij een

meerjarig gemiddeld inkomen van 50.000 tot 60.000 euro gedeeld door 70 koeien komt het op ongeveer 700 euro per koe.

Het voorgaande geeft aan dat de financiële draagkracht van de (gespecialiseerde) geitenmelkproducenten op bedrijfsniveau duidelijk geringer is dan van koemelkproducenten en dat per dier de verschillen nog groter zijn.

### *Schapenhouderij*

De financiële resultaten van de schapenhouderij worden in hoofdzaak bepaald door de opbrengsten van de afgeleverde dieren, vooral lammeren, voor de slacht. Van de lamsvleesproductie wordt een belangrijk deel geëxporteerd, onder meer naar Frankrijk. De opbrengstprijzen hiervan zijn redelijk stabiel. Daarnaast zijn voor het saldo per dier (ooi) de kosten van aangekocht voer en de uitgaven voor diergezondheid belangrijk. De voerkosten zijn de laatste jaren gestegen onder invloed van de stijging van de graanprijzen. De kosten van diergezondheid zijn toegenomen, onder meer door de uitbraak van blauwtong in de jaren 2006 en 2007. Voor 2008 moet rekening worden gehouden met entkosten hiervoor. Ook in verband met blauwtong zijn de kosten van het Diergezondheidsfonds (DGF) gestegen. Het saldo per ooi vertoont mede door de gestegen kosten een dalende trend (tabel B3.1). Opgemerkt zij hierbij dat Europese premie per ooi van ruim 20 euro in Nederland in 2006 van de productie is ontkoppeld; deze toeslag is onderdeel geworden van de bedrijfstoelage die agrariërs onder voorwaarden kunnen ontvangen. Deze (ontkoppelde) toeslag is niet meegerekend in de saldoberekening per ooi die het LEI publiceert (De Bont en van der Knijff, 2007).

De (bruto) productiewaarde van schapen en geiten(vlees) in Nederland bedraagt per jaar circa 150 mln., exclusief premies. (CBS/LEI). Globaal zo'n 60 tot 70% hiervan wordt als saldo gerealiseerd. Het inkomensresultaat ligt echter lager. Op het saldo moeten nog vaste kosten en afschrijvingen (van gebouwen, grond e.d.) in rekening worden gebracht. Tabel 2 geeft aan dat het inkomen van een bedrijf met 400 schapen de laatste jaren gemiddeld uitkomt op ongeveer 18.000 euro. De verhouding voor de schapenhouderij tussen inkomen en opbrengsten ligt daarmee op ongeveer 40% en dus hoger dan van de koemelkveehouderij. Verklarende factoren hiervoor zijn de lagere investeringslasten in de schapenhouderij (geen quotum, minder dure stallen e.d.) en het vrij extensieve karakter (minder aankoop van voer). Bij een totaal aan opbrengsten (per ooi, incl. de premie) van ruim 100 euro per jaar resteert een bedrag van circa 45 euro per ooi aan inkomen. Ongeveer de helft hiervan is het gevolg van de ooi-premie.

Per ooi is de financiële draagkracht dus iets hoger dan per melkgeit en dus veel lager dan van een melkkoe.

*Tabel 2 Resultaten schapenhouderij (bij 400 dieren per bedrijf, in euro, incl. BTW)*

	2005	2006	2007 r	gemiddeld
Opbrengsten (incl. ooi-premie)	49.868	42.356	45.654	45.959
Saldo	39.148	29.520	29.904	32.857
Vaste kosten 1)	14.592	14.896	15.200	14.896
Inkomen	24.556	14.624	14.704	17.961

Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI; KWIN Veehouderij (vaste kosten)

1) kosten per ooi: 10 euro algemeen; 11 euro gebouwen; 12 euro pacht en 5 euro overige

Het lage inkomensresultaat per schapenbedrijf verklaart waarom er onder de 'doorsnee' Nederlandse omstandigheden (vrij kleine oppervlakten per bedrijf, hoge grond- en pachtprizen) nauwelijks van gespecialiseerde, voor de inkomensvorming volwaardige schapenbedrijven zijn. Schapenhouderij kan in die zin op 'gewone landbouwgrond' niet 'concurreren' met melkveehouderij of akkerbouw. Alleen in gebieden met hiervoor geen optimale omstandigheden (zoals natuurgebieden, dijken) kan de schapenhouderij zich handhaven, dus veelal bij lagere (pacht)kosten per hectare en met vergoedingen voor natuurbeheer. In die zin is de schapenhouderij vergelijkbaar met het houden van vleesvee, bijvoorbeeld zoogkoeien.

Voor het overige is de schapenhouderij, voor zover geregistreerd in de Landbouwtelling, vooral een neventak op rund(melk)veebedrijven e.d. Er is geen aanleiding om te veronderstellen dat de technische (bijv. aantal lammeren per ooi) en financiële resultaten (zoals saldi en inkomen) per ooi op deze bedrijven verschillend zijn van die op de gespecialiseerde schapenbedrijven. Ook aan de schapentak moet immers een deel van de vaste kosten van het bedrijf worden toegerekend.

### *Conclusie*

Per melkgeit is de verdien capaciteit (inkomen) iets lager dan per ooi in de schapenhouderij, maar op bedrijfsniveau is deze voor de (gespecialiseerde) schapenhouderij lager dan voor de melkgeitenhouderij. Voor zowel de schapenhouderij als de (melk)geitenhouderij is het toerekenen van een bepaald bedrag aan I&R-kosten (per aanwezig dier en of per melding) al snel als een substantiële lastenverzwaring. Binnen de schapenhouderij is het lastig om een onderscheid te maken tussen gespecialiseerde schapenhouders en landbouwers met een neventak schapen; er is geen harde scheiding; bedrijven kunnen namelijk door (enige) verandering in de samenstelling van de veestapel en in de bedrijfsstructuur het ene jaar nog als gespecialiseerd schapenbedrijf te boek staan en in het volgende anders worden getypeerd.

Voor de (zuiver) hobbymatig of als gezelschapsdieren gehouden geiten en schapen, die dus niet worden gehouden voor de productie van melk resp. lammeren, is geen of nauwelijks sprake van opbrengsten, maar uiteraard wel van kosten (voer, dierenarts etc.).

## **4. Verder onderzoek**

De notitie geeft aan de hand van een 'quick scan' een beeld van de inkomenspositie van de gespecialiseerde melkgeiten- resp. schapenhouders en van de resultaten per dier. Het is niet meer dan een gemiddeld beeld per tak voor de recente jaren. Aangenomen mag worden dat bij analyse van de resultaten van verschillende individuele bedrijven met geiten resp. schapen als beeld naar voren komt dat er grote verschillen zijn tussen de bedrijven onderling, zoals bijvoorbeeld ook de koemelkveehouderij een grote inkomensspreiding kent.

Het beeld in deze notitie is overigens ook onvolledig in die zin dat geen zicht wordt gegeven op de financiële positie van de betreffende ondernemers; gegevens over het totale inkomen, bestedingen, besparingen, vermogen en financieringslasten e.d.

ontbreken. Omdat het betrekkelijk kleine groepen gespecialiseerde bedrijven zijn, kan het LEI hiervan geen representatieve informatie bieden.

Wel kan, in het verlengde wat nu in deze notitie is gedaan, mede aan de hand van externe informatie het (gemiddelde) inkomensbeeld in de komende jaren opnieuw worden gepresenteerd.

Bijlagen

## Bijlage 1

### THE FUTURE OF THE SHEEP AND GOAT SECTOR IN EUROPE, STUDY

Ernst & Young France\*, French Livestock Institute (Institut de l'Elevage)\*\*, National experts\*\*\*

Enkele observaties uit en reacties op bovengenoemd rapport:

- De inkomens in de sector schapen en geiten zijn de laagste van alle landbouwsectoren en zijn vooral afhankelijk van overheidssteun. De opbrengstprijzen van de producten en de valorisatie van bijproducten, waaronder wol, zijn onvoldoende.

Reactie: de inkomensvergelijking in het rapport heeft slechts betrekking op enkele landen, waaronder Frankrijk en Ierland. Voor Nederland worden geen gegevens gepresenteerd. Zo is de (specifieke) situatie van de melkgeitenhouderij in Nederland (dus) niet in kaart gebracht. Bij de stelling dat de opbrengstprijzen te laag zijn kan worden opgemerkt dat de prijs van geitenmelk hoger is dan van koemelk en dat de prijs van lamsvlees hoger is dan van rundvlees.

- Bij de stijgende kosten van energie en brandstoffen en voer, zijn de kosten van verplichte I&R te hoog.

Reactie: dergelijke kostenstijgingen treffen ook andere sectoren in de landbouw, dus ook andere veehouderijtakken die al I&R-kosten dragen.

- Schapen- en geitenhouders zijn in het algemeen ouder en jongeren zijn niet geïnteresseerd in deze sectoren.

Reactie: De melkgeitenhouderij in Nederland is een vrij jonge bedrijfstak met een vrij stabiel aantal bedrijven (zie onder 2). Voor de schapenhouderij geldt wel een daling van het aantal bedrijven.

- De sector heeft te maken met veel concurrentie over de beschikbaarheid van grond, vooral door de hoger graanprijzen.

Reactie: Het gebruik van grond in de Nederlandse melkgeitenhouderij is beperkt tot enkele hectare per bedrijf. In de Nederlandse schapenhouderij is het voor een deel grasland dat ook kan worden benut voor de koemelkproductie en voor een deel dijken, natuurgebieden e.d. Op het voor de koemelkproductie geschikte grasland kan de schapenhouderij de komende jaren in verdrukking komen wanneer de melkquotering wordt afgeschaft en melkveeouders kiezen voor het houden van meer melkkoeien.

- De sector is onvoldoende georganiseerd en heeft te kampen met hoge kosten van transport.

Reactie: Dit is in het rapport niet verder voor Nederland uitgezocht. De melkgeitenhouderij heeft met 16 melkontvangende en/of verwerkende bedrijven (PZ) mogelijk (nog) geen optimale structuur in vergelijking met de koemelkketen. De structuur van de schapenhouderij in Nederland is relatief kleinschalig (veel bedrijven met weinig dieren, zie par. 2), hetgeen ook niet bijdraagt aan een optimale afzet- en handelstructuur.

Conclusie:

De situatie in Nederland is vrij specifiek zowel in de (melk)geiten- als de schapensector. De bevindingen in het rapport van Ernst & Young, die vooral zijn gebaseerd op EU-landen



met veel schapen en geiten, waaronder Frankrijk, Ierland en het VK, gelden niet of slechts ten dele voor Nederland.

## Bijlage 2 Structuur van de Nederlandse schapen- en geitenhouderij

Tabel B2.1 Ontwikkeling van Nederlandse schapen- en geitenhouderij 1980-2007

<b>Schapenhouderij</b>	1980	1990	2000	2005	2006	2007
Aantal bedrijven met eenheden	22.620	25.250	17.590	14.370	14.070	13.810
w.v. op gespecialiseerde bedrijven	1.240	2.140	800	350	280	190
op overige bedrijven	21.380	23.110	16.790	14.020	13.790	13.620
<i>Aantal eenheden</i>	858.080	1.702.410	1.307.560	1.362.630	1.376.440	1.369.340
w.v. op gespecialiseerde bedrijven	143.890	362.650	185.140	123.790	114.600	72.620
op overige bedrijven	714.190	1.339.760	1.122.420	1.238.840	1.261.840	1.296.720
<i>Specialisatiegraad (% op gespecialiseerde bedrijven)</i>						
Bedrijven	5	8	5	2	2	1
Eenheden	17	21	14	9	8	5
<i>Gegevens per bedrijf</i>						
Aantal eenheden	38	67	74	95	98	99
w.v. op gespecialiseerde bedrijven	116	169	231	354	409	382
op overige bedrijven	33	58	67	88	92	95

<b>Geitenhouderij</b>	1980	1990	2000	2005	2006	2007
Aantal bedrijven met eenheden	0	2.630	3.800	4.560	4.230	4.170
w.v. op gespecialiseerde bedrijven	0	150	250	270	290	290
op overige bedrijven	0	2.480	3.550	4.290	3.940	3.880
<i>Aantal eenheden</i>	0	60.790	178.900	292.250	309.610	324.010
w.v. op gespecialiseerde bedrijven	0	32.800	123.550	210.550	230.530	245.830
op overige bedrijven	0	27.990	55.350	81.700	79.080	78.180
<i>Specialisatiegraad (% op gespecialiseerde bedrijven)</i>						
Bedrijven		6	7	6	7	7
Eenheden		54	69	72	74	76
<i>Gegevens per bedrijf</i>						
Aantal eenheden		23	47	64	73	78
w.v. op gespecialiseerde bedrijven		219	494	780	795	848
op overige bedrijven		11	16	19	20	20

Tabel B2.2 Tabel aantal schapenen geiten naar grootteklassen (aantallen dieren)

<b>schapen</b>	1995	2000	2005	2006	2007
Aantal eenheden naar grootteklasse <b>schapen</b>					
<=50	266.654	213.203	155.731	148.772	143.977
50-100	368.337	276.801	228.724	224.074	222.823
100-250	562.591	415.104	413.042	410.832	403.068
>250	480.199	402.449	565.026	592.766	599.475
Totaal aantal eenheden	1.677.781	1.307.557	1.362.523	1.376.444	1.369.343
Aantal bedrijven met eenheden naar grootteklasse					
<=50	11.840	10.061	7.386	7.115	6.950
50-100	5.124	3.865	3.184	3.102	3.096
100-250	3.723	2.770	2.684	2.702	2.621
>250	1.071	896	1.115	1.152	1.146
Totaal bedrijven met eenheden	21.758	17.592	14.369	14.071	13.813
Aantal eenheden per bedrijf					
<=50	22,5	21,2	21,1	20,9	20,7
50-100	71,9	71,6	71,8	72,2	72,0
100-250	151,1	149,9	153,9	152,0	153,8
>250	448,4	449,2	506,7	514,6	523,1
Totaal	77,1	74,3	94,8	97,8	99,1

<b>geiten</b>	1995	2000	2005	2006	2007
Aantal eenheden naar grootteklasse <b>geiten</b>					
<=25	9.813	12.281	15.659	15.757	15.289
25-100	4.743	4.743	3.228	3.584	3.408
100-200	9.573	9.112	4.954	4.501	4.582
>200	52.730	152.766	268.391	285.772	300.735
Totaal aantal eenheden	76.859	178.902	292.232	309.614	324.014
Aantal bedrijven met eenheden naar grootteklasse					
<=25	2.434	3.370	4.116	3.794	3.724
25-100	88	89	61	66	71
100-200	65	56	34	32	32
>200	135	286	345	342	342
Totaal bedrijven met eenheden	2.722	3.801	4.556	4.234	4.169
Aantal eenheden per bedrijf					
<=25	4,0	3,6	3,8	4,2	4,1
25-100	53,9	53,3	52,9	54,3	48,0
100-200	147,3	162,7	145,7	140,7	143,2
>200	390,6	534,1	777,9	835,6	879,3
Totaal	28,2	47,1	64,1	73,1	77,7

Tabel B2.3. Aantal bedrijven met schapen en geiten

Bedrijfstype	bedrijven	♀dieren	Dieren 1)
<b>Schapen</b>			
Melkschapenbedrijf	30	7.203	7.350
Herders	40	17.918	80.617
Slachtlammerproducent	10.432	528.003	1.537.996
Weidebedrijf	2.000	0	313.638
Kleinschalige veehouderij (VH) 2)	51.881	218.844	406.889
totaal	64.383	771.968	2.346.490

**Geiten**

Melkgeitenbedrijf	351	156.920	214.938
Bokkenmester	45	0	13.366
Kleinschalige VH 2)	74.824	212.836	274.236
totaal	75.220	369.756	502.540
Totaal schapen en geiten	139.603	1.141.724	2.849.030

Bron: Kostenbaten-analyse-bluetongue; Wageningen Universiteit; divisie virologie, centraal veterinair instituut

1) Totaal aantal dieren op jaarbasis aanwezig.

2) Kleinschalige VH betreft bedrijven met ≤ 20 dieren

Tabel B2.4 Tabel aantal bedrijven per 1 november 2007 met UBN

Aantal bedrijven met schapen en/of geiten	
Aantal met alleen schapen	30.844
Aantal met alleen geiten	11.586
Aantal met schapen en geiten	6.747

Bron: DR

### Bijlage 3 Saldoberekening LEI

Onderstaande tabel is door het LEI eind 2007 gepresenteerd in het rapport 'Actuele ontwikkeling van bedrijfsresultaten en inkomens in 2007' (De Bont en van der Knijff, 2007). Opgemerkt zij dat in de tabel onder opbrengsten geen rekening is gehouden met de (ontkoppelde) ooi premie.

*Tabel B2.3 Opbrengsten, toegerekende kosten en saldo schapenhouderij, voor bedrijven met meer dan 25 ooiën (in euro per gemiddeld aanwezige ooi)*

	2005	2006 (v)	2007 (r)	Mutatie (%)
Opbrengsten, totaal		103	84	92 10
w.v. Omzet en aanwas	100	81	89	10
w.v. aanwas	0	-14	-2	
Overig	3	3	3	2
Toegerekende kosten, totaal	27	32	39	23
w.v. Voeder	10	14	18	29
Diergezondheid	7	8	10	27
Overig a)	10	11	12	2
Saldo	76	52	53	2

a) inclusief Diergezondheidsfonds.

Bron: Informatienet.